

Overgenomen uit: Begijnhofkrant 57 (2017) 16- 17

Geertrui Van Oosten (Voorburg, ca. 1320 – Delft, 6-1-1358)

Nederlandse heilige en patrones van Delft

Guido Theunissen

Standbeeld in Delft voor de Oude Kerk, door Arie Teeuwisse, onthuld in 1958, 600 jaar na haar overlijden.

Geertrui van Oosten, die eerder al aan bod kwam in de Begijnhofkrant 38 (winter 2012), was de eerste heilige in het graafschap Holland die de stigmata (de wondtekenen van Christus) ontving. Door haar tijdgenoten werd zij hierom vereerd: het ontvangen van stigmata gold als een uitzonderlijk voorrecht, met als bekendste voorbeeld Franciscus van Assisi. De wonden die Geertrui had, waren niet alleen zichtbaar, maar bloedden ook op gezette tijden. Dit trok zoveel bekijks, dat zij volgens de levensbeschrijvingen die aan haar zijn gewijd, Christus smeekte de tekens weer weg te nemen om haar van deze toeloop te verlossen. Dat gebeurde inderdaad.

Maagd en mystica

De eerste vermelding van het bestaan van Geertrui van Oosten staat in de kroniek die Jan Beke schreef tussen 1340 en 1346. Het is een kort fragment, waarin wordt gemeld dat een zekere ‘matrone’ uit Delft de stigmata had ontvangen in haar zijde, handen en voeten, volgens

Beke omdat zij de passie van Christus met zoveel toewijding vereerde. Dat het hier om Geertrui van Oosten gaat, is zeker; bij een van de edities van de kroniek is ten overvloede de naam Geertrui in de kantlijn toegevoegd.

Behalve de stigmata vertoonde Geertrui ook andere tekenen van heiligheid. Zo nam zij slechts heel weinig voedsel tot zich. Als zij at, deed ze dat niet zonder voortdurend te huilen. Zij weerstond verschillende aanvallen van de duivel en kreeg visioenen, waarin haar de toekomst werd getoond. Geertrui kreeg ook een visioen waarin zij in de kersttijd de geboorte van Jezus in de aanwezigheid van de moeder Gods beleefde. Toen zij uit het visioen terugkeerde, merkte Geertrui dat haar borsten, zoals die van de maagd Maria, melk afscheidde. Dit wonder zou hebben geduurd van kerst tot en met het feest van Maria Lichtmis (2 februari) en ontsnapte natuurlijk niet aan de aandacht van haar medezusters en de inwoners van Delft.

Verering

Over het leven van Geertrui is weinig bekend. De details die we kennen, zijn afkomstig uit verschillende levensbeschrijvingen (*vitae*) van lang na Geertruis dood. Daarin wordt verteld dat zij omstreeks 1320 geboren zou zijn in Voorburg. Haar ouders waren eenvoudige, hardwerkende, godvruchtige mensen. Ze hadden het niet breed. Daarom trok Geertrui als jongvolwassene naar Delft, waar zij een zwervend bestaan leidde, liederen zingend en bedelend om voedsel. Ze ontmoette een aardige jongeman. Ze werden verliefd en wilden zo snel mogelijk trouwen. Maar vlak voor het huwelijk kwam Geertrui erachter dat haar verloofde een ander meisje zwanger had gemaakt. Die zwangerschap verliep moeizaam en uiteindelijk werd het kind dood geboren. Geertrui had inmiddels haar buik vol van wereldlijke minnaars en besloot haar liefde geheel en al op haar hemelse bruidegom te richten.

Op een bepaald moment zou zij zich hebben verbonden aan het Delftse begijnenconvent, waar ze een vroom en ingetogen leven leidde. Ze ging regelmatig biechten en woonde elke dag de mis bij. Als bruid van God overdacht ze veelvuldig het lijden en de passie van de Heer; ze wilde niet liever dan met hem 'mede-lijden'. Maar de duivel lag voortdurend op de loer. Nu eens probeerde hij haar te verleiden met lekker eten, dan weer voerde hij haar mee de lucht in en toonde hij haar de heerlijkste lustoorden. Geertrui liet zich echter niet van de wijs brengen. In de kersttijd leefde ze intens mee met de maagd Maria. Zodra Maria haar kind ging zogen, zwollen Geertruis maagdelijke borsten op. Tot het feest van Maria Lichtmis (2 februari) bleef er melk uit lekken. Iets vergelijkbaars overkwam haar omstreeks 1340, in de nacht van Witte Donderdag op Goede Vrijdag. Toen ze zich de martelingen en kwellingen van de Verlosser voor de geest haalde, ontving ze in haar handen, voeten en linkerzij vijf wonden, precies op de plaatsen waar Christus de kruiswonden vertoonde. Uit Geertruis wonden vloeide zevenmaal daags rood bloed. Dat bloed ving ze op in linnen doeken die ze zorgvuldig bewaarde. Hoewel Geertrui dit wonden voor de buitenwereld geheim probeerde te houden, zag een begijn uit het hofje bij toeval Geertruis kruiswonden. Ondanks haar uitdrukkelijke verzoek niets te melden, kon de medezuster haar mond niet houden. Daardoor kwamen er voortdurend allerlei mensen bij Geertrui over de vloer met de vraag een goed woordje voor hen te doen bij God. Door de grote toeloop van mensen kon Geertrui nog amper mediteren. Daarom verzocht ze haar hemelse bruidegom om het bloeden te laten stoppen. En zo geschiedde... maar de littekens bleven tot het einde van haar leven zichtbaar.

Het daghet in den Oosten

Geertrui overleed achttien jaar nadat ze de stigmata had gekregen op driekoningendag (6 januari) van het jaar 1358. Aan degenen die rond haar sterfbed stonden, meldde zij: “Ik betreed het huis van mijn Vader, waar de stenen van goud zijn en de straten blinken van edelstenen.” Daarop blies ze de laatste adem uit. Zij werd begraven aan de zuidzijde van de Oude Kerk van Delft, waar 600 jaar later een standbeeld van haar werd onthuld. Over de heiligenstatus van Geertrui bestaat onzekerheid. Zij werd nooit officieel door de paus heilig verklaard. Er zijn echter wel verschillende *vitae* van haar bekend en Geertrui werd ook opgenomen in de in 1643 begonnen reeks levensbeschrijvingen van heiligen, de *Acta Sanctorum*, en wel op 6 januari, haar vermeende sterfdag.

Geertruis graf en het begijnhof in Delft zijn geen plaatsen van verering geworden, maar toch is zij nooit helemaal vergeten. Dat komt vooral doordat Geertruis naam ‘Van Oosten’ verbonden raakte aan het lied ‘*Het daghet in den oosten*’. Laurentius Surius maakte deze koppeling al in 1589. In de opleving van katholieke spiritualiteit in de 19de eeuw werd Geertrui dan ook vooral bekend als de auteur van dit bekende lied en van nog minstens één andere religieuze tekst. De katholieke voorvechter J.A. Alberdingk Thijm nam de liederen op bij een nieuwe levensbeschrijving van Geertrui op basis van de al bestaande *vitae*. Dankzij dit werk nam de (wetenschappelijke) belangstelling voor Geertrui weer toe. Overtuigend toonde men aan dat Geertrui niet de auteur kon zijn van de haar toegeschreven liederen.

Geertrui in Delft naast de Oude Kerk op het Heilige-Geestkerkhof, niet ver van de plek waar zij ooit begraven werd, de blik gericht naar het oosten...

In januari 1958 werd in de *Delftsche Courant* nieuwe informatie over Geertrui gepresenteerd: in het archief van Delft was een 16de-eeuws afschrift gevonden van een testament, opgemaakt op 20 augustus 1349, waarin ‘Trude van Oosten’ een pond erft. Deze vondst wordt gezien als

bewijs van het bestaan van Geertrui en geeft ook aan dat zij al tijdens haar leven de achternaam 'Van Oosten' droeg. In hetzelfde jaar 1958 werd er bij de Oude Kerk van Delft een standbeeld ter ere van Geertrui van Oosten onthuld.

Guido Theunissen

Bronnen

Renée Beukers, *Oosten, Geertrui van*, in: *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland*,

<http://resources.huylgens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Oosten>

Ludo Jongen, *Heiligenlevens in Nederland en Vlaanderen*, Amsterdam, 1998

Ludo Jongen, *Heilig in de Lage Landen, herschreven levens*, Davidsfonds, Leuven, Uitgeverij Ten Have, 2005